ZRZESZ KASZËBSKÔ

CZĄDNJIK KASZEBSKJICH ZAJMOV

V MJONO BOSKJI NORODNI VZENJIK

Vëdovający i redaktor wodpovjedzalni: IGNACY SZUTENBERG – GDYNIA ul. Swiętojańska 16.

»Zrzesz Kaszëbskô« vëchodô 1 roz v mjęsąci. Przedpłatnô je rocznje 3.00 zł; kvartalno 0,75 zł. Cządk 25 gr.

NR 3 | KARTUZE Strumjannjik 1938 r. | ROK VI

Szlachota norodniho Wodce decha Kaszebov
sp. dr med. Aleksandra Majkovskjiho

Wumar! To krotechni słovo kuleż jednak jivru dovo sercom! Cali Kaszebe chlechają poceskli grędim smutkem po smjerce svojiho Wodce sp. dr med. Aleksandra Majkovskjiho. Wumar nom Wodca najiho decha wumar i njimosz Go midze nama, żebe głosę skozivoł drożeszeze zbłądzonim. Dzeń Jeho smjerce 10 gromjicznjika i Jeho pogrzebu 14 grom. na vjedno ju wostaną v najech sercach. 10 gromjicznjik to zamknjęcë korte proce dregjiho pokolenjiho — 14 gromjicznjik to wusk słodni statecznotë, historeje decha.

Żëcé sp. dr Majkovskjiho beło grędi. Grędi dlote, że beło v zgrovach co do Kaszebjiznë postępnim vątkem Cenovë. Woba te Deche v jeden mol mjałë zvarconi wocze, jednimu dejałovji służelë: Kaszebom, strzimanjimu gjinąci kaszecjiznë — prażelë woczeszczec zanjikvjoną skarnję Rodni Zemji. Cenova, jiże nje naloz rozmjenjé v norodze polskjim szed duktę tej czasu nje cezim polskjim navetka zgrovom; ko barnjoł słovjeńszczeznę przed morzę germańskjim! Tu je parłęcz dvuch Nobelnjeszech Kaszebov, Cenovë i Majkovskjiho.

Sp. dr Majkovskji mjoł te same bjotkji, te same parte politeczni z njevjidnote spravë zamikałë Mu drogę v Jeho turzenju (działaniu). Cvjardi beł róvnak! Zgardzenjim wodpłocoł sę przecznjikom, chternji v svjądze svojech zgrovov mjelë znankovni jech cel znjicovanjiho deje młodokaszebov. Do te jesz vjici zgrovelë Njemce, co vjidzelë v młodokaszebach zapolińcov spravë polskji. Posvjicenjé sp. dr Majkovskjiho, Jeho zvjarcé Kaszebë bełe rovnak vjikszi, njigle chebni słova vrzeszczajkov separatezmu. Ta moc decha, to wuparcé służenjô svojimu łedovji, jak rozmjoł, jak diktovało Mu wulubjenjé deje, przesztoderovanjé historeje naji i snożnjo noroda wupchłiho, zanjikvjoniho valą germańskjiho raku — krzosa v Njim moc turzenjiho, bjotkovanjô tak dlo Kaszebjiznë, jak i polskoscë. Jeho curriculum vitae dovo nom belną szlachotę Vjalgjiho Kaszebë, knjeza decha, vortniho spac snę vjecznim przë Svjętopołkovji wodlevjice!

Sp. dr med. Aleksander Majkovskji

Sp. dr Majkovskji wurodzeł sę v Koscerznje 17. VII. 1876 r. Gimnazeję skuńczeł v Chojnicach. Medecinę sztodereje v Berlinje, chterens czas bivô v Grifji. Skuńczeł medecinę v Monachjum. Praktikę naczął ve Gdińsku jakno asistenta bolecë. Rozpoczino sę proco javernô, przëgotovano sztoderovanjim nad Kaszebjizną. Szneprovoł jakno sztodera po archivach Krolevca, Berlina, Gdińska tam dzele mog cos zvenegovac, be wobstrojec v stateczni pocore venjik naj wobdzarti zabecim najech dzejov,

wupchnjęcim. Gduńsk, Sopote, Sląsk, Koscerzna, Kartuze, całi Kaszebe to szlach proce doktora i pjisorza. Vzął sę do nji belno z całim zapolińsvę młodiho decha. Vjedzoł, że gazeta nolepji trofjo do checzov, wobjimo vjic redakceję Gazetë Gduńskji, do chterni dodovo dodovk Drużba. Jakno doktor v Koscerznje vëdovo Grifa, cządnjik dlo zajmov kaszebskjich. Worgon Stovarë Młodokaszebov. V cządnjikach Grifa vjidzimë zvjartą starę kole dvjiganjô naji rodovjisti kulterë. Ta blisko czvjerc vjekovo proca przë Grifje dokoza svoje: wuvzęcé Kaszebjiznë Cenovë gvesnjej postovja na woparcu szerszim młodokaszebov i Polskji, zbudova most wod zabeti Slodë do vjidnavi Przechodë. Kuleż jednak mokleznë, zapjarciho koształo sp. Wumarłiho, żebe głovnję rozżolec v ten płom, chteren dziśi goro! Grif bjotkovoł wo svoje żëcé, łeno njevjidnota samech Kaszebov kana mu njeroz procem i vëpravja, że njimog tak rozpjechac komudę, jakbe mog przë vespjerze żeczlevëch. V Grifje vjidzimë naczęcé belnjeszé procë leterarni. Zocząt ji to jesz łovka szkołovô. Pjisanjé v svojim brzodovanju dało belni dokoze. A nje woprzestovo Majkovskji pjisac choci ręka dërżi, sełe wopuszczivaią, bo wono beło Jeho jistą. Z młodszech czasov momë komedejkę „Jak v Koscerznje koscelniho wobrelë" (przerobjonô v wostatnim czasu), dali vëdani v Poznanju (1905) „Spjeve i frantovkji". Kjile spjevov przënoszają vstec cządkji Grifov. — Przevodnjik po Kaszebach drekovani ve Varszavje v dvuch dzelëkach (I. Ogólne wiadomości o powiecie kartuskim i zdrojach Raduni — II. Zwiedzenie zdrojów Raduni i powiatu kartuskiego) je z vjalgą starą dlo vanożnjika napjisani. Tak samo vjele vortni je Przewodnik po Kaszubskiej Szwajcarii. Wokoma te pjisze sp. dr Majkovskji rozmajiti artikjele, recenzeje, novelkji. Podovo bajkji kaszebskji (Grif). Przekaszebjivo z ruskjiho Puszkina bajkji. V całosce żëcé, choci v grędze, beło podobą (wzorem) żëviho turzeniô.

Koscerzn (wo chterni vstec vszędze nadpomiko) to vjikszo połova przederchaniho duktu procë. Tu proceje nad „Remusem" i historeją. V procach woglovech vëdavov vjidzimë v sp. dr Majkovskjim belniho publicistę, kriteka wo kaszebską statecznosc i provdę — poetę-pjisorza, historeka kaszebskjiho i etnografa. To vszedno mdze gonę monografa, na chterniho żdô Majkovskji i całô Kaszebjizna.

Dlo naji leteraterë proco sp. dr Majkovskjiho je baro vjolgji mjare. Svjąda ji, „Remus", to naczęci novi erë leteraterë kaszebskji. Pjerszi krokji vev spjevach stovjo jak Derdovskji. Ale penetrovanjé i lingvisteka, chternę też sztoderovoł, vnetka wodkrelë Mu snożnję najiho jęzeka i koza apartnotę dozerac. Pjisovnję Cenovë nje wuznoł za skuńczoną. Tvorzi vjic ji prostszą formę dlo Kaszebë, sztołconiho na polskji gazece i kozanju koscelnim. „Remus" je pravje pjisani v ti wulepszoni pjisovnje.

Dokoze najiho Wodcë stovjają Go jakno dregjiho Nobelnjesziho Kaszebę v dzejach decha. Cenova jakno pjerszi nje beł takjim pjisarzę jak Majkovskji, chteren dokuńczeł to, co pjerszi mjoł gves v wudbje. Autor „Remusa" wuvjecznjeł sę v leteraterze naji bez to, że podvjignoł ję na vëszavę artesteczni vortoscë — doł nama norodną povjesc, spjevę decha z korzenję głębok zapusconim v ledze. Mickiewicz, Sienkiewicz też delë to Polsce!

Żëcé i Przigode Remusa, z chterniho dzël pjerszi Na Pustkovju je vëdrekovani (całosc 3 dzele vëdovo Z. M. K. „Stanica" v Tornju), to żëcé, roscenjé vsebotu kaszebskjiho v przesnożi formje artesteczni kaszebskji bajkji. Stil, to szemar lirovi strenë, szorzenjé kołpjov zaklętiho zomku — to desza Majkovskjiho całô vseczejąco, mjitkô, chlëchającô... Dejo rodnô njeskazetelnô sëjô z „Remusa", goro v sztaturze Jozva i wukozkji gromjisti na zomkovjiszczu, kjej Jozva v trëmje vjozlë zaboczobim drożeszczem na smętorz. Majkovskji-Remus godo do naju njesmjertelni! Testament nom wostovjo!

Jiną skarń wotroczaniho vseczeco dlo Tatczeznë skozivo **Historejo** (Historia Kaszubska czyli Pomorska — v dreku)! Dokoz jakjiho jesz njigdze njima, chteren be sę njijak njepokozoł bez Majkovskjiho-historeka. To dzeje nasze, nasze kaszebskji dzeje, chterne jesme v kam zabelë, jiże nom ceziń je zanjikvjoł v rejnjenju i budovanju państvov. Buchę zôs nom rodovjistą varceł Won jeden, jedurni z Kaszebov!

Dva te dokoze gromjisti, to naczęcé naji ere decha. A teho decha to z ledu, z te zdroviho pjervotu, co zawostoł z pobjitve dzejov, doł nom sp. dr Majkovskji, nasz Wodca i Vjalgosce Kaszebskji Człovjek. Chto z rozemnech Kaszebov przeczeto „Remusa", ten z łizą vev woczach rzecze bjijąci sę v pjerse: mea culpa! Oh, moja baro vjalgo vjina, Mestrze!

Procovoł sp. dr Majkovskji nje leno pjorę. Choci mjoł procemnoscov vjele nje woprzestovoł. Wojna zepseła Mu zdrovji, a v Polsce wodpojęti (wyzwol.) znoszoł nje jeden kamjin, a rovnak varoł vjerno przë svojim dejale!

M a j k o v s k j i j a k n o s p o ł e c z n j i k to skoz na vjedno zgrovająciho decha, prażąciho służec Polscë przez wedrodę Kaszebov. V latach sztoderskjich vjidzemë Majkovskjiho v Pomorsce. Je v Grifji. Tam to v budinku wuniversiteckjim zbudzeł sę czesto Jeho Dech, vjerę zavożeło wo vjalgji meslë napjisanjiho historeje. To beł dzeń roczeznë vëbudovanjô ni szkołe. Na budinku wuniversiteckjim ferkota stanjica z Czornim Grifę. Bene zdrzalë szature naj knjezov, pamjątkji chvałë. To zreszeło deszę młodiho sztoderę i tej to pojął głębją gvosni deje. V tim samim mjesce stojoł przed sądę za to, że wuczeł hene Polochov polskji historeje i jęzeka, wuczeł jich czetac i pjisac. Beł ze szkołe za to venekani i nji mjoł bec przëjęti ve vszetkjich njemjeckjich wunjiversitetach! V całosce Njemce bele tak zvjarti na Majkovskjiho, że zevelë Go „deutscher Verräter". To przekovanjé sę Njemcom nje dało Mu zvesku, a szkodzeło! Leno nje szło Vjalgjimu Kaszebje wo markji njemjeckji. Retoł słovjańskosc Kaszebov przed zanjikvjenjim dechę germańskjim. V Sopotach proceje nad budzenjim Kaszebjiznë. Je na konferencjach panslavisteczneh v Pradze i Sofji. V gardze kaszebskjim ve Gduńsku zakłodo muzeum starosvjeczczeznë kaszebskji. Leno njechanjé z njerozmjenjiho sprovjo, że pjękni ten dokoz gjinje. Po vojnje vjidzimë sp. dr Majkovskjiho v Radze Ledovi v Sopotach, tej jakno komjisorza

polskjiho v komiseji dlo věcignjenjô greńcov z Njemcama na Pomorzim. Zakłodo procemseparatesteczną Radę Pomorską dlo proce nad gvesnjeszim vparłęczenjim Pomorziho v greńce wodpojivający sę (wyzwalającej) Polskji. V Koscerznje wodnovjo vědov Grifa, chteren rovnak znovuszku natrafjeł na mur njivjidnotě i złe volě. Beł Grif rovnak cządnjikę wo vjalgji vortosce. Kole nje zrzeszivelě sę nobelnjeszi głove młodokaszebov. Toteż jeho rocznjikji belno zavożałě ve Versalu wo zdanjim Pomorza z Polską!

Vspominającě hevo wo Grifiji, to tak pjisze vašta Feliks Marszôłka, sekretarz wosobjisti v wostatnech latach sp. dr Majkovskjiho:

„Pjilovni wobzerca tech pamjątkov wostałech a jesz nje poznanech i vjidsanech spostrzegoł i nalezivoł historeję svojech przodkov. Rozem i serce nalazłě zdroj novi vortoscě, chterni ju v postępnech latach, po skuńczenjim studijov, będze służeł do wostatka. To beł jeden vożni momeńt, Grifijô z pamjątkama pomorskji kulterě, v chternim se zaczinoł wodzevac Kaszeba-Pomorzon".

„Dregjim epizodę, chteren beł może barżi emocejonalni, to wokozanjé pomjonnjoka (pomnika) Mickiewicza przed vojną v Varszavje. Reflekseje tech dvuch fragmeńtov baro zavożełě i zdovô sę zdecedovałě wo Jeho dejovim kjerenku. V takjim to sensu wodpovjodoł, kjej jem sę věpetovoł wo tim, kjej stovoł sę Kaszebą".

„Kaszebjizną pjerszi roz zetknął sę jesz v latach gimnazjalnech przez — Derdovskjiho, le v pozdnjeszi evoluceji jakno literat i czenni v proce społeczni z Derdovą meszlenotą zervoł. Autor „Remusa" ju nje povożoł autora „Koscelniho". —

V wodpojęti Polsce mjeszko ju sp. dr Majkovskji v Kartuzach (1921 r.). Dokuńczivô svoje dokoze: historeję i „Remusa". Wokoma te mjevo wodczete (wo Arkonje), proceje jakno prezes Zrzeszenjiho Regjonalniho Kaszebov, chterno rozszerzivało sę na povjat. Le zdrovji coroz słabszi nje dovało procovac jak mjoł v wudbje. Rozvjązało sę Zrzeszenjé, a sp. dr Majkovskji woddovô sę czesto proce leterarni. V wostatnech czasach pjisze v „Zrzeszě Kaszebskji", dlo chterni mjoł vjalgą żeczlevotę — v „Tece Pomorskji", kulteralni cządnjik Z. M. K. „Stanica" v Tornju i v gazetnjictvje pomorskjim (Dziennik Bydgoski). Wużeranjé rozmajitiho ortu nje dałě Mu możnotě věprocovac te, co noseł v bogati desze.

To co zrobjeł dlo Kaszebov i Polskji nje do sę hevo v tim boczenju posmjertnim napjisac. Móg be so spjevac nje le Odi profanum... ale:

„Exegi monumentum aere perennius
regalique situ piramidum altius..."

V najech sercach vestavjeł so pomjonnjok, chteren ju nje znjiceje drdza, anji zębjiszcze czasu... Nje wumar cali! Svoją jistą Njesmjertelniho Decha wostanje gromjistą skrą Ormuzda na Rodni Zemji i vev rodnech sercach.

Jesmě dzączlevi i dzěkujemě Wodce najimu, że nje vzeroł na lud svoj wokę „wuczoniho", ale deszą, tą deszą, chterna sę znjicova (spaliła) v lubjenjim wostatka Vjalgji Pomorskji i věspjeva jeji chvałę, vjalgosc zabetą.

Szed pod Dzarń Lubotną na wodpoczink po grędim tredzenju jak knjez — przěkreł Go Grif skrzidłama Czornima i wunjos Decha ve veszavni tur. Wostavja nama skrę Ormuzdovo skra, spola sę, be wusknąc jak mołnjo, grzěmotnąc jak grom, i porejnjec zmurszałi grobe cemżě — Won vjid wusknjęciho dzejov, Won Ormuzdovô Skra vjecznô!

— — — — — — — — — — — —

Jidę! — rzek Remus.

— — — — — — — — — — — —

— Nalezesz mje vszędze, chdze skrě Ormuzdově sę żolą, nalezesz mje vszędze, chdze děch Kaszeb podnoszo vjeko tremě, kjej będzesz chcoł. — —

„Remus" — Na Pustkovju.

Vjic wudzirzě decha, bjej za Njim njecec płome, wotroku Pomorskji! J. Rompskji.

Jan Trépczik

Tobje, Mestrze ë Szkolni naj

(sp. dr Majkovskjimu)

I.

Zadërgałë zvone churę
Serca zjimô smutk.
Zadërgałë żolu spjevę
Jivru vjeczni skutk.
Rozzibałë sę drzevjęta,
Rozpłakoł sę błón,
Rozjiscelë bratovje sę —
Skuńczeł sę Tvój gón...
Wostavjeł jes naji régji,
Njechoł jes ten svjat,
Be ju v karnje Starkov svojech
Mjec spoczink stalat.
Rodnô Zemja przëgarnje Ce
Ta nodrogszô z Nenk...
Biszkającë Ce do spjiku
Rzeszi z Tobą zdenk.
Bjej, oh Méstrze, naji Szkolni —
Zavołoł Ce Bog!
Jô na drożeszcze Ce skłodom
Moję tczę kol nog...

MESLE.

Dze proche leżą, co mają vev se statecznosc Rodni, tam nje wobstrojivej jich vjeka lëdkjim grzechę: zabecim!
Bo v prochach nech blasko godło njeskazetelnotě decha! V njich vjecznosc žëje tvojiho słova! — Njech damjenjé jech je dlo ce signarką (hasłem) zgrovë! R.

Testameńt...!

(Vejimk z „Żëcé i Przigode Remusa“ Majkovskjiho)

Wuszed do vjecznosce sp. dr Majkovskji! Nje żeje naj tczevortni, mjileczni Mester, jak më, Zrzeszińce. Go v lubjenjim zevelë.

Wuszed do Boga, ale wostoł Jeho Dëch mjidze nama, Jeho vjalgji Dëch mjełotë Tatczeznë, dlo chterni Jeho żëcé beło jedną gromjistą bjotką, grędavim duktę remusovim.

Wuszed do vjecznosce dregji Cenova! Wuszed Mester, ale wostavjeł svojim szkolnikom vskozę — testameńt v dokozach „Remusa“ i historeje. Vskozoł nom drogę, szlach, z chterniho, dej Boże, nje zińdzemë. To njech mdą słova, chternima Go żegnajemë.

— — — — — — — — — —

Za kjile pocerzi Marcijanna zeszła i do mje tak povjedza:

— Jidzë do gore, Remus, bo won be rod z tobą pogodac chcoł. —

Dzivno mje sę stało na takji słova, alem sę vzął i szed. Kjej jem na skrzepjąci veszed stępjenje v gorę, tej jem wuzdrzoł pod wustrzechą, za kozlë zatchłą, bronją rozmajitiho sztoltu, jak mje no Mjichoł spominoł. Ale moja wuvoga beła vjęcij zajętô pitanim:

— Ceż të za tima dvjerzama wuzdrzisz, za chternima teli lôt zamkłi sedzoł stroszk? — Chteż je ten „won“, wo chternim Marcijanna rzekła, że chce godac?

Z takjima meslama v głovje veszed jem i pochvoleł Pana Boga. Wodezvoł sę człovjek, leżący na bjołi poscele. Bladi vëzdrzoł jak scana a vëschłi jak drzozga. Ale na skarnje kvjitłë mu czervjoni roże. Wocze svoje duże won ve mje vlepjeł, jak be mje z njich spolec chcoł i długo nje rzek słova. Kureszce zaczoł movjic głosę cechim i głębokjim, chteren jak ze za scane na mje szed:

— Të jes ten, co na Golijace dobeł? —

— To beło za knopjęcech lôt! — wodrzek jem

Tak won pokozoł na scanę ręką, a jô wuzdrzoł tam povjeszoną moję puszczovkę, za chterną so beł nimi czasi wocze vëpatrzeł. Po chvjile won znovu spitoł:

— Të jes vjidzoł krolevjonkę pod korenovaną jarzębjiną?

— Jô ję vjidzoł!

— Të jes vjidzoł trzë wukozkji, chterne bronją zaklętiho zomku?

— Vjidzoł jem Trud i Strach i Ńjevorto! — wodrzek jem, a dzivno mje beło, skądk won to vszetko móg vjedzec. — Sadnjë! — rzek won do mje — i godej ze mną bos mje brat z decha i moj czężor v spodku veznjesz!

Ale jô wodrzek:

— Jakuż jô mom z vami godac, panje, kjej jô wod kolebkji mom jęzek skażoni i njicht mje nje rozmji, le naszi ledze na pustkovju?

A won sę przësłechoł moji godce i rzek:

— Daleko jem po svjece vanożeł i nadstovjoł wucho rozmajiti ledzkji godce. Movjë pomału, a jô ce rozmjoc będę. Tec movjisz naszą wojcovjistą godką kaszebską a nje cezą.

Tej nje żdającë jaż co rzekę, jął movjic:

— A vjesz të chto jô takji? — Nje vjesz, chłopku, i prożno pitom. — . . .

I vëcignoł do mje ręce jak papjor bjołi, modrima żełama przetchani i rzek:

— Zdrzë na te ręce i boczë, że wone vjele krëvji ledzkji przelevałë.

Vdrig mje strząs, a won to vjidzącë wuspokojeł mje:

Nje boj sę! Krom teho nje są to ręce mordorza. Bo kjej jem przelevoł krev, to za svobodę i szczescé braco v spravjedlevech vojnach. Ko vjem, że i të, małim jesz knapskem bivszë, doł jes sę na Golijata i na njim dobeł. Boczë i jô sę bjił z takjim Golijatem, le ten tvoj wożeł, a moj wostoł ju trupem na placu. —

— — — — — — — — — —

— Njeżol mje, że wumrzec muszę. Dzękuję Bogu, że zemja moja kaszebsko na wodpoczink vjeczni przëjimje moje kosce. Rodbem jesz teli żeł, żebe tobje v rękę dac njitkę, po chterni të bes dalij szed ku kłąbkovji. Bo cebje vëbra krolevjonka pod korenovaną jarzębjiną, jak mje. Vjedzë, że i jô ję tam vjidzoł! —

Ale jô nje rozmjeł dokąd won cignoł svoją godką i mu to povjedzoł. A won wodrzek:

— Zrozmjesz pozdnjij! Rzekę ce teli: Kjej jem jachoł wokrętem po vjalgjich morzach, vjidzoł jem dzivné, z dna morskjiho, roseącé njibe drzeva. Ale to njiżodne drzeva, le budove morskjich stvorov, chterne wuczałi ledze znają. A zevją te budove koralama. Każdë jich pokolenjé zbuduje kavałusz teho drzeva i wumjero, a navetk jich grobe są cząstkama jich budovë, roscącë vjedno v gorę ku njebu i słuńcu. Po njeprzeliczonech pokolenjach drzeva koralové dosigną kureszce vjechrzu wodë. Tej na njich wusadnje zemja, a ręka Boskô zaseje na nji zvjerzęta i roslene. Boczë, chłopku, że v ledzkjim svjece na ten przikłod sę dzeje. Nje wod razu

z głębokjiho dna svjata budova ledzkô wurosce do vjidu, be Pon Bog napjisoł svoje dzeje. Ale mnogji pokolenja procovac i wumjerac muszą, be drzevo jich żevota dosigło potrzebni veszavë. I ledzkji dzeje mogą jisc taką drogą: Vërosce norod na vjechrz i postavji zomk svoji chvalë. Ale dune i vjatre morskji zaleją go i zdrzucą v głębję, zkądk vëszed. Zapadnje zomk i trzeba proce vjele pokolenji, żebe go vëdvjignąc na vjechrz. — Jô pudę do grobu, a te pudzesz mjidze ledzi i procovoł będzesz nad vëdvjignjenjim zapadłiho zomku. —

Ale mje sę smutno zrobjeło na te słova i jem wodrzek:

— Chtez jô jem bjedni pasturk i parobk, żebe vaszę robotę, panje, vząc na se!

— — — — — — — — —

. . . Słovo moje cezim ledzom jak granjé vjatru v sechech vjetvach. Kjej sę wodezvję, tej sę smjoc będą, a kjej jech namavjac będę, rzeką, żem głupi! —

— — — — — — — — —

— Cez ce rzekła krolevjonka pod korenovaną jarzębjiną? — Przëboczë sobje! —

— A jô sobje przëboczeł ji słova:

— Nje wuvożej na svoję małosc i żorotnosc i wudzirżë serce do vjalgji spravë. Zdrzë jak peszni ten zomk! Kjej złoti moj bot postavję na jeho stępjenje, znjikną te bore vkoł, a vëroscą chate szczeslevech ledzi, co żdają zbavjenjo, jak jich krolovô. Vstanje njevjadomi svjatu lud, wo chternim dzeje dovno pjisac woprzestałë i znovu worac będze zemję i żoglama jezdzec będze po wodach. Tej przëboczi sobje svjat, że lud takji żeł v czasach dovno minjonech i dzevjic sę będze, że znovu żeje. —

— — — — — — — — —

— Wudzirżë serce, Remus, i boczë sobje, co rzekła krolevjonka. Njimom sełë, żebe z tobą godac vjęcij, ale kożę ce zavołac, kjej będze trzeba. —

— — — — — — — — — —

V njedzelę pon Jozef mje znovu kozeł przińc.

— — — — — — — — —

Tej zaczoł mje wopovjodac tak:

— Wod nomłodszech lôt szukoł jem takji ksążkji, v chterni be napjisani bełë dzeje nasziho ledu kaszebskjiho. Alem takji ksążkji nje naloz v żodni ksęgarnji Kjej jem sę teho doznoł, tej wuvzoł jem sę napjisac nasze dzeje som. Ale daleko wod wojczeznë njewubetk i vanożenjé nje dało mje leżnosce ktemu a teru, kjej jem vroceł, lampa mojiho żëcô gasnje. Co dzisi pjiszę, to bojka, chterną ce povjem.

— — — — — — — — —

— Żebes të tak mjoł vjid i mjecz! . . .

— — — — — — — —

— Boczë, chłopku, coc rzekę dzisi. Bog vje czë jesz roz przë takji sele z tobą movjic będę.

. . . .

— To je vizerenk naszi wojczeznë! — rzek pon Jozef.

Potim kozoł mje bleżij przëstąpjic i jął vëkłodac:

— Te dva krącone czorné drogji, co jidą z połnjo ku noce to dva vjalgji rzekji: na vschodze słuńca Vjisła, na zochodze Wodra. Tam, chdze Vjisła bjeżi v morze, mosz Gduńsk, tam chdze Wodra, mosz Szczeceno. Zdrzë jak linijo morzô podbjego tępim klinem do wuscu Wodrë i boczë, że przeszedszë rzekę tę na levi brzeg, vjedno jesz stojisz na dovni zemji kaszebskji. Bo wona sę cignje po gorach bołteckjich jaż bezmała tędе, chdze stoji Berlin, stolica Njemcov i miasto Roztoka, njedalek morzu. Wod połnju sznur Vartë i Notecë, jaż do kolana Vjisłë przë Fordonje a wod noce morzé: to starodovné granjice naszi zemji kaszebskji. Na połnjé zemja sę z nją łączi polsko, z chterną volą ksążęt najech i norodu jedną tvorzełasma Rzeczpospolitą. —

. . . .

— Takji duży beł nasz kroj i vjele v njim żeło ledu i panov i ksążęta vłosni njima rządzelë. A bele Kaszebji bogati na lądze i wokrętama vłosnima jezdzelë po morzu i vojska żelaznech vjedlë rejimeńte i mjele volą. Budovelë vsë i mjasta. Cezech przëjimelë goscennje a njeprzejoceli wumjelë pobjic i vënekac z kraju. — Tak ma vëzdrzała dovnji, szesc set lôt nazôd. A dzis co momë? —

I przëkreł dvuma rękama plachc na vizerenku i rzek:

— Teli nom wostało z dovni chvalë.

. . . .

— Boczë! Tam dalij ku Wodrze nasza mova ju vëmarła. Tam braco naszi poddelë sę porządkovji i pravom njeprzejocela. A ti, co jesz żeją i movę a wobeczoj wojcov tu nad Vjisłą i morzem zachovelë, ti ju vszesce wuroslë v njevole i njevjedzą, jak beło dovnji i co jim słechało. Sąsma, jak serote na pańskjim chlebje, co nje vjedzą, ze jim słecho panovanjé a nje seroci chleb.

. . . .

. . . Njech cę to nje dzevji! Żëcé ledzi i norodov vjęcij je bojką njiże sę zdaje. Meszlą, że jidą svoją volą a to ręka Bosko jich provadzi, jak gvjozde po drogach le Bogu vjadomech, Të i jô i vszetce na tim pustkovju mają svoje drogji pjisani: Trzë krokji przed sebje vjidzą, ale mola dokąd jisc muszą, nje vjidzą. — Povjem ce tę bojkę wo dzejach kaszebskjich:

— Bjołi dëch Ormuzd i czorni dëch Ariman, a po naszimu Smętk, zeszlë sę v zemji kaszebskji na gorze Revkole, co na morzé patrzi i dzeli tich bra-

cu, co ku Wodrze cigną, wod tich co lgną do Gduńska. I wobroceł Ormuzd vjidni jak słuńce wocze na njebo i morze i ląd i povjedzoł tak:

— Ten kraj, to kolebka i trema. Ten lud won wumar a żeje. Na bjoli Arkonje stolemni kaminje, po chternech vanożi sin dovnech Veletov z vëstedzoną deszą, modląci sę Bogu godką svojech vrogov, som vrog krëvji svoji i głechi na skargji, co vëchodzą z mogjił. Nad wuscama Vjislë i rebok i rataj, zgorbjali ku zemji i tcąci ikone przëvędrov i gosci, a svoje rzucivszë do smjeci. Jô ale jim zbudzę zpod kamjannech mogjił ricerzi i vodcov i rozżolę płomiń wod bjołiho Helu po Stopjenni Kamiń, be wożele v moce i chvale.

I wodrzek Smętk:

— Smjerc jich i zguba to dobecé moje. Pod Grifovim znakjem bjeżelë morzama: Pjorune jich mjecze a żogle jich skrzidła! A vjińcem gardov wogrodzelë wubetk vsov i kontin. Przistanje nad morzama to zdrzodła jich złota. A purpura złotô spjevała jich chvalę ze szczitov jich kontin i bjołech remjon jich dzevcząt i njast. —

Ale jô do njich spłavjeł z kamjanniho nortu zbujnikov głodnech na mizernech szkutach. I v granjice kraju jô vbjił jich jak klinem i podpar jich mocą. Im szed przed jich vojskjem jak gradovo chmura. A szpjegama szłë i Zozdrosc i Zvada. Jô mocni rzęde jich rodov i plemjon rozrzeszeł na snope a snope postavjił na procem sobje, be zdobivca z nortu mog żelaznim botem przeńsc do njich ku słuńcu. Duńskjiho żołnjerza rękama jô spoleł Rujańską Stanjicę, a Svjętovita stolemni posąg rznął jem na zemję, a z jeho rzezbą pokretech członkov wutłuk jem vjore v wogjin pod gronkji żołnjerskjj stravë. — I ju jich njima, pesznech Veletov. Bo rzędama leżą v kamjannech grobach wod Matkji Rede do pjoskov Helu. Le szarô chmara njesvjadomech gburov i rëbokov bjednech na smjerc sę sposobji. Bo kaminji czvoro mechama wobrosłech i sicena dużô, co ve vjetrze żëżi na pustim wugorze, to grob jich panov.

Ale nje rzekszë słova Ormuzd vëcignął rękę i zpod grobovího kamjenja vëdobeł gorsc prochu bohaterov i sôł go jak sevca seje zorno na przëchodni żniva ku vschodovi słuńca i zachodovi, ku nortu i połnju. A proch szed ku zemji, jak roj gvjozd, jak żołącé skre. A chdze spadła skra, tam vëstrzikoł wogjin ze svjęti zemji i łączeł sę z wognjem v płom.

A Smętk sę skrzevjił i łisnął złim wokjem i signął v dzurę strepjałiho vjąza. Tam sedzoł sęp stari. A won ho vzął na dłoń, rozvjinął mu skrzidła i pjoro za pjorkjem vërivając pusceł złem vjatrem za skrama. A sępovë pjora ku zemji spodałë, a z każdiho lęgłe sę sove i sępe. I szarim skrzidłem padałë na wognje i gasełë płomiń.

Ale Ormuzd bjoli nje wóprzestoł soc svjętech prochov na kaszebką zemję a skre padałë krom sov i sępov, jak roj gvjozd. —

— — — — — — — — —

— Rozmjoł të mje? — pitoł po długji chvjile.

A jô wodrzek:

— Będę skrą Ormuzdovą! —

— Pudzesz tede — rzek — i wodvjedzisz wostatni granjice, chdze movją naszą godką. A będzesz zadovoł pitanjé:

— Chcoł të przenjesc krolevjonkę przez głęboką wodę!

A chto ce wodrzecze: Chcę! — ten je jedną skrą Ormuzdovą vjęcij. Przińdze czas, że jich będze teli jaż zbjiją sę v płomiń szerokji nad grobama bohaterov naszich i spolą sove i sępe. Tej vińdze z chvałą zapadłi zomk a v njim zasadnje na trónje zaklętô krolevjonka i zapaneje na zemji naszi svoboda i wubetk i szczestlevosc. —

Po tich słovach leg na vznak jak njeżevi, ale doł mje ręką znac, żebem szed.

— — — — — — — — —

Jakbe na wodpovjedz zagotovało sę v storim zegarze i zaczęło bjic. Beła to pravje wosmô godzena z vjeczora...

— — — — — — — —

...Kjej ju vszesce wodeszlë zmovjivszë pocerz za deszę wumarłiho, jô sę vroceł, i wuchvecoł rękę wumarłiho, zbjednjałą, pocałovoł ję i przësąg:

— Vëpełnję tvoję żeczbę i będą skrą Ormuzdovą!

— — — — — — — — —

... A stari zegar jak trup v gorze na mje vzeroł, bo jeho bjegas stanął. Chcoł jem go chiże popchnąc, ale Mjichoł zatrzimoł mje rękę i rzek:

— Wumar pon. Njech stoji czas! —

Nokoz Zrzeszińcom

V sobotę, dnja 26-ho strumjannjika t. r. wo godz. 20-ti vjeczor na vdor 57-mi roczeznë smjercë Florjana Cënovë, wojca norodni deje Kaszebov — vzevaje sę vszetkjich Zrzeszińcov do złożenjô poczestnoscë kaszebskjim knjezom z decha, Cënovje i Majkovskjimu, przez vstanjé i jednominutové milczenjé.

Nokoz v mjonje deje Zrzeszincóv
v Kartuzach, 14 gromjicznjika 1938 r.

Przednjictvo kaszebskjich zajmov przeszło na zrzeszińcov

Kaszebskji knjez z decha dregjigo pokolenjô spoczął v grobje. Hevo nad grobę wodżeła też tradicejnô ceremonjijô chovanjô knjezov:

Kjej pjervij trëmę z knjezem złożelë do grobu, povjernjik ksążeca cesnął szłom i torczę v kulę, co znaczec mjało, że ze smjercą knjeza kuńczi sę dzél dzejov knjazestva. Le nostarszi sin zmarłiho knjeza vskoczeł do grobu i vëjął szłom i torczę. A kjej zmarłi knjez nji mjoł sëna, naloz sę vjedno takji, co vskoczeł do grobu i vëjął szłom i torczę, pokozoł ję ledovji i vskozoł, że v jinszech stronach Pomorskji żeje jesz knjez, chternimu ta barń sę noleżi. Z grobu wostatniho knjeza pomorskjiho, Bogusłôva XIV, co wumar v roku 1637, njicht szłomu i torczë nje vëjął. Wod te czasu ta ceremonjijô szła v zaboczenjé.

Le wodżeła znova nad grobę przednjika norodnech zajmov dregjiho pokolenjô. Wodżeła zgodno z volą ë żeczenjim Jeho, co zrzeszińce vedle nolepszi vjedze i sëmjenjô spełnjilë:

Kaszebską stanjicę z Czornim Grifę, co na pół masztu zvjastovała smjerc sp. Zmarłiho nad domę żałobë, z chvjilą vënoszenjô trëmë zrzeszińce zjęlë z masztu i wokrelë nją trëmę. Nad grobę zjął z trëme stanjicę zrzeszińc Jan Rompskji, chteren, trzimając ję v ręce, wodspjevoł himn pogrzebové zrzeszińcov: „Kaszebskô rodnô zemjo...“ Kjej skuńczeł spjevac, rzek:

„Wumar kaszebskji knjez z decha. Kuńczi sę dregji pokolenjé norodnech zajmov. Na znak teho — njech ta stanjica jidze do grobu!“

Le skorno stanjica spadła na trëmę, vskoczeł zrzeszińc Jignasz Szutenberg do grobu, vëjął stanjicę i rzek:

„Stanjica vëjętô z grobu. Rozpoczinô sę trzeci pokolenjé norodnech zajmov. Vedle volë ë żeczenjô sp. Wumarłiho vzevaję cebje, kolego (zvroceł sę do zrzeszińca Aleksandra Labudë), żebes tę stanjicę przëjął i strzeg njeskazitelnoscë norodni deje v kaszebskjich zajmach.

Rozvjinęlë stanjicę, a zrzeszińc Aleksander Labuda z pravą ręką na stanjicë złożeł taką przësęgę:

„Nad prochami sp. Wumarłiho, dr Aleksandra Majkovskjiho, kaszebskjiho knjeza z decha, przed Bogę v Trojcë Przenosvjętszi przësigaję mjonę zrzeszińcov na tę Stanjicę, na Czorniho Grifa, że vedle volë ë żëczenjô Wumarłiho starżę mjec będę nad njeskazetelnoscą norodni deje v kaszebskjich zajmach trzeciho pokolenjô — do kuńca miho żëcô. Tak mje dopomożë Bóg!“

Tak to zrzeszińcë vedle vole sp. Zmarłiho vzęlë na se przednjictvo wodrodë Kaszeb i Vjalgji Pomorskji. Vzęle na se grędi wobovjązkji, a razę z njimi poczestną spuscezně dejovą dvuch pokolenjov: Pjerszi pokolenjé — to Cënova; dregji pokolenjé — to Młodo-Kaszebji; trzeci pokolenjé — to Zrzeszince. Cënova je wojcę norodni deje Kaszebov. Som jeden wobstojoł za pjerszi pokolenjé, bo procą svoją wotemk i zamk dzél dzejov Kaszeb. Dopjerze po czvjerc vjeku przejął po Cënovje norodną deję dr Majkovskji. Proco Jeho zameko dregji dzél dzejov wodrodë Kaszebov. Kuli beło vëznovcov norodni deje wokoma dr Majkovskjiho strzod młodokaszebov nje vjemë dokładno. Vjemë le teli, że som nje beł.

Chto czetoł „Remusa“, doznac sę może, że Majkovskji przez vjele lat szukoł „Ormuzdovech skrov“ vstrzod młodech Kaszebov, chternim be mog przekozac i povjerzec przednictvo norodnech zajmov. Naloz je v zrzeszińcach, co sę nje zbojelë straszedłov, chternim na jimję: „Strach, Trud i Njevorto“. Svoje deje naloz v dejach „Zrzeszë“. Jak baro ję wulubjeł, njech svjodczi fakt, ze vëstąpjeł z Gryfa — a pjisivoł v „Zrzeszë“. Nje vjemë dokładno czë noprzod zrzeszińce nalezlë svojiho knjeza, czë też knjez wodnaloz noprzod svojech zrzeszińcov. Jak Jozef małiho Remusa, tak Majkovskji wuczeł zrzeszińcov vjalgji deje. Zrzeszincov som so vëchovoł do vjalgji spravë, povjerzeł jima spuscezně dvuch pokolenjov i przekozoł vjalgą deję, chterně provadzec muszą przez trzeci pokolenjé.

Do zrzeszińcov to pjisoł v natchnjenjim:

„Nje wuvożej na svoję małosc i żoretnosc. Vëstrzelë wokjem ku svoji gvjozdze a wudzirżë serce do vjalgji sprave. Zdrzë, jak peszni ten zomk!“

Żałobni komers

Dnja 19 gromjicznjika wo 20 godz. korporacejô „Pomerania“ v Poznanju wodpravja żałobni komers na tczę sp. dr Majkovskjiho, chteren beł jeji członkjem. Wuroczezna vedle zveku wodbeła sę bez vjidu przë jedurni svjece — simbol wumarłiho. Do stołu zasedle korporance. Przed kożdim stojeło czorni pjivo. Zaczęło sę wodspjevanjim żałobniho himnu Horaciho — „Integer vitae...“ Krotkji boczenjé wo Majkovskjim doł Kaszeba korporant Bol. Torlińskji. Po boczenjim Torlińskjiho jeden z zaproszonech zaspjevoł na tczę Wumarłiho „Kaszebskô rodnô zemjo — Trépczika, tej stojąco beł szteruszk ciszë. Po tim prezes korporaceji vëpjeł Wumarłiho pjivo, co stojało przed njim, i rapjerzę stłuk szkło. Skorepe wobrani woblepjeło sę napjisanim zevjiszczę Wumarłiho — simbol skuńczoniho żëcô. Komers skuńczeł sę vëpjicim jedniho czorniho pjiva.

Knjezovskji pogrzeb Majkovskjiho

Pogrzeb wumarłiho 10 gromjicznjika sp. dr Majkovskjiho beł 14 gromjicznjika z żałobniho mjeszkanjiho. Wo godz. 9,40 kana trëma Wumarłiho na pargu svòji checzë. Padła komeńda wodcë szpaleru K. P. V. karteskjiho: bocz! Przede se barń! Przeszed knjez decha i kanął na marze, wokreti žëczoną stanjicą z Czornim Grifę. Ciszô, statecznosc rozplachca sę nad tą knjezovską tczą. Zvękła muzika żołobniho marsza, rozleg sę trenovi spjev ksidzov — szed Wodca na wostatną bjotkę wo mir... Wodprovodzoł go lud, chteren też na nokolach wulicov żdoł i sę parłęczeł z kondektę v postępni drodze do koscoła.

Na przodku szła muzika kolejorzov chojnjickjich, dalij krziż, koscelni chorągvje, za njima vëselnje (delegacje): szkolniho P. C. K. ë knopjęt szkołë povszechni, wucznjovje i wucznjorkji gimnazeji. Za tima zaczinoł sę cig vjińcov vëselnjov: Zrzeszë Kaszebskji z kaszebkama v norodnim stroju kaszebskjim — Zrzeszińcov, chternech vjińc wustrojoni czorno-żołtima vstęgama, na chternech czetelejesmë: Wodcë Kaszebskjiho norodu — Zrzeszińce. Postępni cig tvorzeło vësëlnje z vjińcama wurzędnjikov starostva, Wydz. Pow., Magistratu, kolejarzov i jinszech v woglovi semje bez 20. Stanjic stovarovech beło 7. Za vëselnjama z vjińcama njoslë wojskovi na podeszkach wordele i krziże zasłegji, tej szłë vëselnje korporacejov akademjickjech „Cassubia" z Varszave i „Pomerania" z Poznanja ze stanjicama i snożima vjińcama. Zevjiska na czorno-żołtech szerpach vjele vjińcov dovało v nadpomknjenjim całe żëcé Majkovskjiho: „Nie strudzonemu działaczowi kaszubskiemu..." „Wodzowi ducha narodowego Kaszubov..." i jini. Vjińc vastë Wojevodë pomorskjiho, Starostë dovają mjileczni boczenjé kłonu Polskji novjększimu z Kaszebov. Vjińc „Konfraternje Artestov" z noveszszim jejech wodznaczenjim laurovim dlo Mestra kaszebskjiho pjora — je tczą pomorskjiho svjata leterarniho i kulteralniho. — V przodku trëmë szło dechovjeństvo v semje 8 ksidzov. Kondekt provadzeł ks. prob. Vjisznjevskji z Kolibk. Wumarłimu asestovelë po stronach wunorné K. P. V.

Za rodzezną szlë reprezentance: v. Wojevodë radca v. Karol Krefft — v. Starostë pov.: vicest. v. Budnik — i Pomorskjiho Starostva Kraj. v Tornju. Tej szlë kjerovnjice vszetkjich wurzędov ë szkołov, dalij reprezentance svjata nowukoviho, kulteralniho leterarniho i budzorze Kaszebjiznë. Zameka kondekt dłúgô lecka ledztva z Kartuz i dalszech stronov. Szed kondekt stateczni v głosach żałobniho marsza ë zvonov i trenov ksidzov — ferkotoł nad trëmą Grif...

†

Dnja 21 gromjicznjika 1938 wumar v vojskovi bolece v Tornju worganjista

sp. Klemens Grucza

V Wumarłim tracimë belniho Kaszebę, brata-zrzeszińca.

Zrzeszińcë

Tcza Jeho pamjęce!

V koscele

po wodspjevanjim vjilijov ks. prałat dr Bieszk z Pelplina v asesce ks. vjikariho Landovskjiho z Koscerznë i ks. pref. Żelińskjiho z Kartuz, wodravjeł wuroczestą mszę sv. żałobną. Po msze mjoł kozanjé ks. prał. dr Bieszk. Gromjisti głos kaznodzejë kreszeł ledztvo v koscele: „. . . Stanął zegjer remusovi . . . Wumar v Bogu . . . Wumar ten, co spjiso vjarę svojiho ledu v „Remusu"... Komu namjenjoni, teho nje minje . . . Kanął przed Bogę . . .

Na kuńcu kozanja dzękovoł kaznodzeja Wumarłimu za Jeho tredzenjé, za mokleznę, bo Pomorze przë Polsce, to Jeho, Jeho dzelëk procë. Won sparłęczeł cząstkama svoji jeste Bjołiho Worzła ż Czornim Grifę v jedno lubjenjé...

Postępni ë kuńcovi vątk pogrzebu wodpravjeł sę

na smętorzu.

Po ceremonijach koscelniech przemovjeł v. radca Krefft. Godoł v mjonje v Wojevodë, chteren njimog przińc som na pogrzeb. Z remjona „Konfraterni Artestov" i leterarnikov Pomorziho godoł v. mgr. A. Bukovskji z Tornja. Po tim zrzeszoni chure Lutnjë i Ceciljë wodspjavalë „W mogile ciemnej".

Zrzeszińce

weddovają tczę (zdrzë art. Przednjictvo kasz. zaj. na str. 19). — Kana trëma v lubotni dzarni, spji v vjecznim wodpocznjenjim Majkovskji, wostavjivszë nama gromjistą signarkę lubjenjô ë starżenjô Tatczeznë.

Vjeczné wodpocznjenjé dej Mu Boże! Njech kaszebskô zemja wubjiszkivivo notczevortnjeszziho svojiho Sena.

Dzękujemë!

V. Ł. T. za mjileczné vespjer dzękujemë serdeczno.

V. T. G. za roczni abonameńt ë vespjer i słova wuznanjiho baro dzękujemë. Redakcejô.

ERRATA

V nrze 1. VI. v art. v. Roppla na str. 3 v. 8 z kuńca art. zaszło przejinaczenjé zevjiszcza. Je Łukasiewicz, mo bec Łukaszewicz. — V nrze 2. te samiho art. str. 11 v. 12 z gore po słovach: „i ja go widzę", wopuszczoni je zd.: „ale tuż po nieudałym napadzie na Starogard, gdy zwątpił w odrodzenie Polski".

Tłukjem Zrzeszë Kaszëbskji v Kartuzach